

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta (HE 92/2023 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 4/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- poliisijohtaja Hannele Taavila, sisäministeriö
- lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Hautamäki, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Maria Hauptmann, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Tony Everhall, Poliisihallitus
- poliisipäällikkö Esa Heikkinen, Lapin poliisilaitos
- poliisilakimies Jan Fordell, Lapin poliisilaitos
- rikosylitarkastaja Sanna Luoma, Lapin poliisilaitos
- järjestöpäällikkö Mika Nygård, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- ulkoministeriö

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdyn sopimuksen. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi ampuma-aselakia.

Esitykseen sisältyy ehdotus voimaansaattamislaki, jossa säädettäisiin sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisen lisäksi sopimuksen toimeenpanosta Suomessa.

Sopimuksen tarkoituksena on tehostaa maiden välistä poliisiyhteistyötä ja siten edelleen parantaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä sekä rikosten ehkäisemistä, paljastamista ja tutkintaa maiden välisellä raja-alueella. Sopimusta sovellettaisiin Suomessa Enontekiön, Kolarin, Muonion, Pellon, Tornion ja Ylitornion kuntien alueilla. Ruotsissa sopimusta sovellettaisiin Haaparannan, Kiirunan, Pajalan ja Ylitornion kuntien alueilla.

Sopimus sisältää määräykset pyynnöstä ja ilman pyyntöä toteutettavista kiireellisistä toimenpiteistä. Kummassakin tilanteessa toisen valtion viranomainen voi ylittää rajan ja ryhtyä toimiin vain, jos kyse on sellaisen vakavan rikoksen torjumiseksi, johon liittyy ihmisen henkeä, terveyttä tai ruumiillista koskemattomuutta uhkaava tai välittömästi uhkaava vaara.

Ehdotuksen mukaan ampuma-aselakiin tehtäisiin lisäksi sopimuksen mukaisen yhteistyön edellyttämät muutokset.

Sopimuksen osapuolet ilmoittavat toisilleen, kun sopimuksen voimaantulon edellyttämät kansalliset toimenpiteet on toteutettu. Sopimus tulee voimaan toiseksi seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun jälkimmäinen ilmoitus on vastaanotettu. Sopimuksen voimaansaattamislaki ja laki ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta ovat tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samaan aikaan kun sopimus tulee voimaan.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Suomen ja Ruotsin välinen poliisiyhteistyösopimus

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdyn sopimuksen. Sopimuksen tarkoituksena on tehostaa maiden välistä poliisiyhteistyötä ja siten edelleen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä sekä rikosten ehkäisemistä, paljastamista ja tutkintaa maiden välisellä raja-alueella. Sopimusta sovellettaisiin Suomessa Enontekiön, Kolarin, Muonion, Pellon, Tornion ja Ylitornion kuntien alueilla. Ruotsissa sopimusta sovellettaisiin Haaparannan, Kiirunan, Pajalan ja Ylitornion kuntien alueilla.

Esitys sisältää myös ehdotuksen sekamuotoiseksi voimaansaattamislaki, jossa ehdotetaan säädettäväksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisen lisäksi

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

sopimuksen toimeenpanosta (1. lakiehdotus). Ampuma-aselakiin (1/1998) ehdotetaan tehtäväksi sopimuksen mukaisen yhteistyön edellyttämät muutokset (2. lakiehdotus).

Sopimuksessa määrätään toisen osapuolen poliisin toiminnasta kohdevaltiossa kahdenlaisessa kiiretilanteessa. Ensinnäkin apua tarvitsevan maan poliisi voi pyytää apua toiselta osapuolelta, kun on kyse kiireellisestä tilanteesta raja-alueella, jossa on ryhdyttävä toimiin sellaisen vakavan rikollisuuden torjumiseksi, johon liittyy ihmisen elämää, terveyttä tai ruumiillista koskemattomuutta uhkaava vaara. Tavoitteena on, että tällöin lähin poliisipartio menee paikalle ja hoitaa tilannetta siihen asti, kunnes isäntävaltion poliisi ehtii paikalle. Tämän jälkeen vastuu tilanteesta siirtyy isäntävaltion virkamiehille. Avunantaminen on aina vapaaehtoista.

Toiseksi poliisiyhteistyösopimus mahdollistaa avunantamisen ilman toisen osapuolen pyyntöä. Kiireellisissä tilanteissa osapuolen toimivaltaiset virkamiehet voivat ilman isäntäosapuolen esittämää pyyntöä ylittää valtioiden välisen rajan ja ryhtyä raja-alueella sellaisiin väliaikaisiin toimenpiteisiin, jotka ovat tarpeen ihmisen henkeä, terveyttä tai ruumiillista koskemattomuutta välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tämä on mahdollista vain, jos on olemassa riski, että vaara toteutuu ennen kuin isäntäosapuolen virkamiehet saapuvat paikalle ja ryhtyvät toimiin.

Sopimuksessa on kyse uudenlaisesta yhteistyöstä Suomen ja Ruotsin poliisien välillä. Yhteistyö eroaa Prüm-päätöksen¹ nojalla tehtävästä yhteistyöstä, kuten yhteisistä operaatioista, siten, että sopimus koskee välitöntä, ei ennalta suunniteltua ja sovittua toimintaa. Kyse on pääsääntöisesti toisen sopijapuolen pyynnöstä tehtävästä yhteistyöstä, ja suoritettavat tehtävät kuuluvat poliisin kiireellisiin hälytystehtäviin.

Toinen muutos nykytilaan on se, että suomalainen tai ruotsalainen poliisimies voi ylittää valtakunnan rajan hoitaakseen kiireellistä poliisitehtävää toisessa valtiossa ilman, että kyseessä on tilanne, joka on alkanut jo poliisimiehen kotivaltiossa. Esimerkiksi takaa-ajon jatkaminen valtakunnan maarajan yli on jo nykyisin mahdollista Schengenin säännösten (SopS 23/2001) mukaan. Poliisiyhteistyösopimukseen kirjatut avun antamisen tilanteet on rajattu koskemaan kaikkein kiireellisimpiä hälytystehtäviä pohjoisen maarajan tuntumassa.

Prümin sopimus (SopS 53 ja 54/2007), johon Suomi on liittynyt, sisältää määräyksiä rajat ylittävän yhteistyön tehostamisesta. Prümin sopimuksen 25 artikla koskee toimenpiteitä välittömän vaaran uhatessa. Ruotsi ei ole Prümin sopimuksen osapuoli. Näin ollen 25 artiklan mukainen toiminta Suomen ja Ruotsin välisellä raja-alueella edellyttää, että asiasta sovitaan kahdenvälisellä sopimuksella.

Hallintovaliokunta toteaa, että Lapin poliisilaitoksella, jonka toimialueeseen sopimuksessa nimeytyt Suomen kunnat kuuluvat, on pitkät perinteet kahdenvälisestä yhteistyöstä Ruotsin poliisin kanssa. Poliisiyhteistyösopimus tuo lisää työkaluja jo käytössä oleviin Prüm-päätökseen ja Schengenin säännöstöön nähden. Sopimuksen soveltamisen arvioidaan kuitenkin tulevan eteen harvoin. Olennainen lähtökohta sopimukselle on, että kunkin maan poliisi vastaa jatkossakin oman maansa poliisitehtävistä, minkä lisäksi avun antaminen on vapaaehtoista. Hallintovalio-

¹ Neuvoston päätös 2008/615/YOS rajat ylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajat ylittävän rikollisuuden torjumisesta

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

kunta korostaa, että sopimuksen soveltaminen edellyttää sen varmistamista, että yhteistyöhön osallistuvilla virkamiehillä on tehtävään tarvittavat taidot, tiedot, varusteet ja riittävät resurssit. Valiokunta käsittelee täytäntöönpanovalmisteluja tarkemmin jäljempänä.

Perustuslakivaliokunta esittää lausunnossaan, että eduskunnan suostumus on tarpeen hallituksen esityksessä tarkoitetun sopimuksen hyväksymiseen, että hyväksymisestä päätetään äänten enemmistöllä ja että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan sen 5 §:stä sekä virka-aseen käyttöä ja muuta voimankäyttöä koskevasta sääntelystä tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon (PeVL 4/2024 vp).

Hallituksen esityksestä ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella hallintovaliokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Taidot, tiedot ja varusteet

Poliisiyhteistyösopimuksen 8 artiklan 1 kohdan mukaan kummankin osapuolen vastuulla on varmistaa omien toimivaltaisten virkamiestensä osalta, että yhteistyöhön osallistuvilla virkamiehillä on tehtävään tarvittavat taidot, tiedot ja varusteet. Artiklan 2 kohdan mukaan osapuolet toimivat yhteistyössä sovittaakseen yhteen ja järjestääkseen yhteistä koulutusta mahdollisuuksien mukaan. Osapuolet tukevat toisiaan saattamaan käyttöön asianmukaista koulutusaineistoa, joka käsittelee tämän sopimuksen kannalta olennaista kansallista lainsäädäntöä.

Hallintovaliokunta pitää virkamiehen vapaaehtoisuuteen perustuvaa riittävää koulutusta ehdottomana edellytyksenä sille, että sopimuksen mukainen yhteistyö voidaan aloittaa. Poliisin tulee tuntee keskeisin Ruotsin lainsäädäntö sekä osata ruotsin kieltä riittävästi, jotta esimerkiksi kohdehenkilön pakkokeinoja edellyttävä puhuttelu tapahtuu hänen omalla kielellään. Kouluttajana tulee olla henkilö, jolla on ajankohtaiset tiedot Ruotsin poliisia velvoittavasta lainsäädännöstä ja määräyksistä. Myös Oulun johtokeskuksen koulutus on huomioitava. Koulutuksessa on tarpeen huomioida sopimuksen täytäntöönpanoon liittyvä peruskoulutus, ylläpitokoulutus ja tarvittava täydennyskoulutus säädösmuutosten varalta. Kyse ei siten ole kertaluonteisesta koulutuksesta.

Huomionarvoista on, että osaamisvaatimukset ovat vastavuoroisia. Lainsäädännön, toimintatapojen ja kielen tuntemus vaaditaan myös ruotsalaiselta poliisimieheltä Suomessa. Suomen viralliset kielet ovat suomi ja ruotsi, mutta Lapin poliisilaitoksen alue on yksikielinen, mikä käytännössä tarkoittaa, että Ruotsin virkamiesten tulee osata suomea. Kiiretilanteissa on erityisen tärkeää, että vieraan valtion virkamiehen mahdollisesti antamat kehotukset ja käskyt ymmärretään oikein. Valiokunta toteaa, että tehtävien vaativuus, kiireellisyys sekä tehtävien tiheys edellyttää vaadittavan kielitaidon osalta käytännössä kaksikielisyyttä tai siihen verrattavaa kielitaitoa.

Suomen poliisin ammattitaito vaativissa tilanteissa perustuu erinomaiseen koulutukseen, harjoitteluun ja yksilöiden sisäiseen motivaatioon kyseisiä tehtäviä kohtaan. Näiden lisäksi osaamiseen vaikuttaa olennaisesti myös tehtävien tiheys. Sopimuksen kattamien tilanteiden arvioidaan tulevan eteen vain harvoin, minkä vuoksi käytännön harjoitusten tärkeys korostuu, jotta mahdolliset tilanteet voidaan hoitaa vaaditulla tavalla.

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

Koulutuksen lisäksi on kiinnitettävä huomiota erityisesti käytännön varustukseen, esimerkiksi siihen, mitä viestivälineitä käytetään ja miten turvataan johtamisjärjestelmän toiminta.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan koulutuksen sisältöä ei ole vielä määritelty, minkä vuoksi hallituksen esityksessä kustannusten arvioinnissa on hyödynnetty soveltuvien osin aikaisemmin Suomen ja Ruotsin välistä yhteispartiotointia varten toteutetun ISEC-koulutuksen kustannuksia. Koulutettavien henkilöiden tarkkaa määrää ei myöskään ole voitu vielä arvioida. Selvityksen mukaan koulutettavien henkilöiden määrä arvioidaan yhteistyössä ja vastavuoroisesti Ruotsin poliisin kanssa ennen sopimuksen soveltamisen aloittamista. Koulutettavien henkilöiden määrästä ja ylläpitokoulutuksesta keskustellaan vuosittain toteutettavan arvioinnin yhteydessä. Hallintovaliokunta tähdentää, että koulutuksen toteuttamiseen tulee varata asianmukaiset voimavarat. Myös mahdollisuudet EU-rahoitukseen on syytä selvittää.

Asiantuntijakuulemisen perusteella valiokunta korostaa, että poliisiyhteistyösopimuksen mukaisia tehtäviä tulevat käytännössä hoitamaan ainoastaan sellaiset poliisimiehet, jotka ovat hakeutuneet vapaaehtoisesti tehtäviin vastaavaan koulutukseen, antaneet ennalta suostumuksensa hoitaa sopimuksessa tarkoitettuja kiireellisiä tehtäviä ja joilla on käytännössä osoitettu kyky suoriutua vaativista tehtävistä toisen valtion alueella. Työnantajan vastuulla on varmistaa, että yhteistyöhön osallistuvalla poliisimiehellä on riittävä koulutus ja kielitaito.

Oikeusturva ja työturvallisuus

Hallintovaliokunta toteaa yleisellä tasolla, että poliisin toimenpiteet ovat suurelta osin sellaisia, joihin ei ole mahdollista hakea muutosta valittamalla tai muita muutoksenhakukeinoja käyttäen. Poliisitoimet kohdistuvat usein yksityisiin näiden toimintaa rajoittavina tai estävinä. Poliisin toiminnasta voidaan kannella ylimmille laillisuusvalvojille, toisin sanoen valtioneuvoston oikeuskanslerille tai eduskunnan oikeusasiamiehelle, sekä poliisiorganisaation sisäisesti poliisilaitoksille tai Poliisihallitukselle.

Vieraan valtion viranomaisten on mahdollista jo nykyisin toimia ja käyttää julkista valtaa Suomen alueella, siten kuin niistä on erikseen säädetty ja sovittu vieraan valtion kanssa. Hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, että laillisuusvalvonnassa ei juurikaan ole käsitelty sellaisia kanteluasioita, joissa arviointi olisi kohdistunut Suomen alueella toimivaan ulkomaiseen poliisimieheen.

Poliisiyhteistyösopimuksen 6 artiklan mukaan isäntäosapuoli on vastuussa vieraan valtion virkamiesten toiminnasta. Kansalaisten oikeusturvan kannalta voidaan pitää yksinkertaisimpana, että ruotsalaisen poliisimiehen toiminnasta voi kannella samalla tavalla kuin suomalaisen poliisin toiminnasta. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tällöin perusteltua on, että näihin tilanteisiin liittyvät kantelut käsitellään Suomessa lähtökohtaisesti ylimpien laillisuusvalvojien toimesta. Ruotsin lainsäädännön mukaan Ruotsin oikeusasiamies ja oikeuskansleri ovat oikeutettuja valvomaan ruotsalaisia poliisimiehiä näiden toimiessa myös ulkomailla. Maiden viranomaisten välinen yhteistyö kanteluasian käsittelyssä olisi tärkeää.

Hallituksen esitykseen ei sisälly nimenomaisia sopimusmääräyksiä tai säännösehdotuksia esimerkiksi ylimpien laillisuusvalvojien toimivallan rajoittamisesta erikseen. Perustuslakivaliokun-

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

nan mielestä ei näin ollen ole välttämätöntä käsitellä ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltaa ennakolta kategorisin määrittelyin (ks. myös PeVL 1/2024 vp, kappale 20). Laillisuusvalvonnan ala määräytyy perustuslain säännösten tulkinnalla soveltamistilanteessa kunkin tilanteen erityispiirteet huomioiden (ks. myös PeVL 2/2024 vp, kappale 24).

Hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia poliisien oikeusturvaan siitä, miten se on järjestetty kansainvälisissä tehtävissä. Sopimuksessa on erikseen määräykset rikosoikeudellisesta vastuusta, siviilioikeudellisesta vastuusta sekä palvelussuhteesta ja kurinpidollisesta vastuusta (9—11 artiklat). Laki eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista (269/1974) määrittää oikeudenkäyntikulujen taloudellisen tuen reunaehdot.

Sopimuksen voimaansaattamislaissa ehdotetaan säädettäväksi suomalaiselle poliisimiehelle Ruotsin alueella sattuneen työtapaturman korvaamisesta. Sopimuksessa ei asiasta ole määräyksiä. Ehdotetun voimaansaattamislain 2 §:n mukaan työtapaturman korvaamisesta on voimassa, mitä työtapaturma- ja ammattitautilaissa (459/2015) säädetään. Suomalaisen poliisimiehen työtapaturmaturva on siten sama kuin Suomessa työskenneltäessä.

Työturvallisuuteen liittyvät olennaisesti poliisipartioiden yhtenäiset toimintatavat ja yksiselitteinen johtamisjärjestelmä, jossa päätöksenteko ja sen tuoma vastuu kohdentuvat oikealle henkilölle. Myös koulutus, isäntäosapuolen kanssa yhteensopiva ja viranomaiskäyttöön soveltuva viestintävälineistö sekä kielitaito ovat työturvallisuuden edellytyksiä. Hallintovaliokunta korostaa, että partioiden yhteiset toimintatavat, johtamisjärjestelmä ja kaikki sopimuksen käytännön täytäntöönpanoon liittyvät kysymykset tulee sopia Suomen ja Ruotsin poliisien kesken ennen sopimuksen soveltamisen aloittamista.

Ilman pyyntöä tapahtuva valtakunnan rajan ylittäminen

Poliisiyhteistyösopimuksen 4 artiklan 1 kohdan mukaan kiireellisissä tilanteissa osapuolen toimivaltaiset virkamiehet voivat ilman isäntäosapuolen esittämää pyyntöä ylittää valtionrajan ja ryhtyä raja-alueella sellaisiin väliaikaisiin toimenpiteisiin, jotka ovat tarpeen ihmisen henkeä, terveyttä tai ruumiillista koskemattomuutta välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että 4 artiklan 1 kohdan määräys poikkeaa sanamuodoltaan sopimuksen 3 artiklasta, jossa määrätään pyynnöstä tapahtuvasta valtakunnan rajan ylittämisestä ja jonka mukaan toimiin voidaan ryhtyä ainoastaan sellaisten vakavien rikosten torjumiseksi, joihin liittyy ihmisen elämää, terveyttä tai ruumiillista koskemattomuutta uhkaava vaara. Sanamuotonsa osalta sopimuksen 4 artiklan määräys ei kiinnity nimenomaisesti rikosten torjuntaan vaan vaaran välttämiseen. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota myös esityksen perusteluihin sisältyviin kirjauksiin. Perustuslakivaliokunnan mukaan sopimuksen 4 artiklan täsmällinen sisältö jää hallituksen esityksen valossa epäselväksi ja valiokunta katsoo, että hallintovaliokunnan tulee selvittää 4 artiklassa määrättyjä edellytyksiä.

Hallintovaliokunta toteaa, että sopimuksen 3 artikla koskee rikosten torjuntaa ja 4 artikla vaaran välttämistä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan myös 4 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa on käytännössä yleensä kyse sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan vakavan rikoksen torjunnas-

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

ta. Kyse on esimerkiksi tilanteesta, jossa poliisimies näkee vakavaa rikosta koskevan tilanteen tai hänelle tullaan kertomaan raja-alueen läheisyydessä tapahtuvasta vakavasta rikoksesta. Artiklan sanamuoto on kuitenkin tätä laajempi ja kyse voi olla myös muusta yksilön henkeä, terveyttä tai fyysistä koskemattomuutta uhkaavasta välittömästä vaarasta kuin vakavasta rikoksesta. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi konkreettinen ja välitön itsemurhan uhka.

Terminologia

Ehdotetun voimaansaattamislain 3 §:n mukaan ruotsalaisen poliisimiehen toimivaltuuksiin rikoksen ennalta estämistä ja paljastamista varten sovelletaan, mitä poliisilain 2 luvun 1—3, 6 ja 6 a, 7—11, 12, 13—15 sekä 20 §:ssä säädetään. Sopimuksessa käytetään termejä rikosten ehkäiseminen ja paljastaminen. Poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Valiokunnan saamassa selvityksessä sillä, että lakiehdotuksessa on käytetty eri termiä kuin sopimuksessa, ei ole katsottu olevan käytännön vaikutusta. Hallintovaliokunta pitää johdonmukaisena ja selkeänä ratkaisuna, että lakiehdotuksessa käytetään samoja termejä kuin poliisilaissa.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdystä sopimuksesta

4 §. Voimakeinojen käyttö. (Uusi) Poliisiyhteistyösopimuksessa määrätään voimakeinojen käytöstä ja aseiden, ammusten ja muiden varusteiden sekä ajoneuvojen käytöstä. Toisin kuin Prömin sopimuksessa, voimakeinojen käyttöä ei ole rajoitettu hätävarjelutilanteeseen.

Poliisiyhteistyösopimuksen 6 artiklan 2 kohdan mukaan toimivaltaisilla virkamiehillä on kansalliseen lainsäädäntönsä perustuvien toimivaltuuksiensa rajoissa sama oikeus voimankäyttöön kuin isäntäosapuolen virkamiehillä. Poliisilain 2 luvun 17 §:ssä säädetään voimakeinojen käytöstä.

Sopimuksen 7 artiklan 2 kohdan mukaan toimivaltaisilla viranomaisilla on kansalliseen lainsäädäntönsä perustuvien toimivaltuuksiensa rajoissa sama oikeus käyttää aseita, ammuksia ja muita varusteita kuin isäntäosapuolen virkamiehillä. Poliisilain 2 luvun 19 §:ssä säädetään ampumaseen käytöstä.

Perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetyn julkisen vallan lakiperustaisuuden vaatimuksen sekä sääntelyn kattavuuden kannalta on perustuslakivaliokunnan mielestä välttämätöntä sisällyttää vähintään virka-aseen käyttöä koskevan toimivaltasääntelyn perusteet myös säädettävään lakiin. Tämä on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Sama koskee myös muuta voimankäyttöä koskevaa toimivaltaa.

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

Hallintovaliokunta ehdottaa edellä olevan perusteella lakiehdotukseen lisättäväksi uuden 4 §:n voimakeinojen käytöstä. Sen mukaan ”sopimuksen 6 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua ruotsalaisen poliisimiehen oikeudesta voimankäyttöön Suomessa on voimassa, mitä poliisilain 2 luvun 17 §:ssä säädetään. Ruotsalaisella poliisimiehellä ei kuitenkaan ole oikeutta käyttää voimakeinoja miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun puuttumiseksi.” Rajaus miehittämättömän ilma-aluksen osalta on tarpeellinen, koska ruotsalaiselle poliisimiehelle ei ehdoteta säädettäväksi toimivaltaa puuttua miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun.

Hallintovaliokunta tähdentää, että sopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan ruotsalainen poliisimies voi käyttää voimakeinoja vain kansalliseen lainsäädäntönsä perustuvien toimivaltuuksien sa rajoissa. Ruotsalainen poliisimies ei siten saa ehdotetun lain nojalla mitään sellaista toimivaltaa, jota hänellä ei kansallisen lainsäädännön perusteella ole.

5 §. Ampuma-aseen käyttö. (Uusi) Perustuslakivaliokunnan lausunnon huomioon ottamiseksi hallintovaliokunta ehdottaa lakiehdotukseen lisättäväksi myös uuden 5 §:n ampuma-aseen käytöstä. Ehdotuksen mukaan ”sopimuksen 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua ruotsalaisen poliisimiehen oikeudesta käyttää aseita, ammuksia ja muita varusteita Suomessa on voimassa, mitä poliisilain 2 luvun 19 §:ssä säädetään.”

Sopimus sisältää vastaavan rajauksen ampuma-aseen käytön osalta kuin edellä voimankäytön osalta on todettu. Sopimuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaan ruotsalainen poliisimies voi käyttää ampuma-asetta vain kansalliseen lainsäädäntönsä perustuvien toimivaltuuksien sa rajoissa.

Hallintovaliokunnan ehdottaman uuden 4 ja 5 §:n seurauksena niiden jälkeen tulevien pykälien numerointi muuttuu.

7 (5) §. Henkilötarkastuksen suorittaminen. Hallituksen esityksessä ehdotetun pykälän *1 momentin* mukaan ruotsalainen poliisimies saa rikoksen selvittämistä varten suorittaa henkilöntarkastuksen sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa. Ehdotetun *3 momentin* mukaan henkilöntarkastuksen toimittamiseen sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 1 momentissa säädetään. Ruotsalaisella poliisimiehellä ei kuitenkaan ole oikeutta toimittaa henkilönkatsastusta. Henkilöntarkastuksessa tutkitaan, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään, kun taas astetta kovempaa pakkokeinona henkilönkatsastus käsittää katsastettavan ruumiin tarkastamisen, verinäytteen ottamisen tai muun ruumiiseen kohdistuvan tutkimuksen (ks. myös esim. HE 52/2002 vp).

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että ehdotetun säännöksen käyttöedellytykset vaikuttavat olevan pakkokeinolain 8 luvun 31 §:ssä säädettyä väljemmät, koska säännöksessä ei vaadita pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyn etsinnän oletettua tuloksellisuutta koskevan edellytyksen täyttymistä. Lisäksi valiokunnan mielestä hallituksen esityksen perusteella jää epäselväksi, miksi menettelyn osalta edellytetään sovellettavaksi vain pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 1 momenttia, mutta ei 2 ja 3 momenttia, joihin sisältyy erillisen tilan vaatimus, jos tarkastus on perusteellinen, sekä vaatimus sukupuolisäännön noudattamisesta henkilöntarkastuksessa, jossa tarkastettavan kehoa kosketaan käsin tai hänen ruumiilliseen koskemattomuuteensa puututaan muulla vastaavalla tavalla. Perustuslakivaliokunta pitää ehdotettua sääntelyä myös hallituksen esityksessä ruotsalaisten viranomaisten rajatummista toimivaltuuk-

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

sista todettu huomioden hyvin epäselvänä. Valiokunnan mielestä pakkokeinoimivaltuuksien käyttöä koskevan sääntelyn osalta pakkokeinolain ja 1. lakiehdotuksen välisiä eroja ei voida pitää myöskään valtiosääntöisesti ongelmattomina. Hallintovaliokunnan tulee selventää 1. lakiehdotuksen 5 §:n suhdetta edellä kuvattuun pakkokeinolain sääntelyyn ja täsmentää sääntelyä. Tämä on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Hallintovaliokunta viittaa perustuslakivaliokunnan havaintoon hallituksen esityksessä ehdotetun 5 §:n käyttöedellytyksistä verrattuna pakkokeinolain 8 luvun 31 §:ään. Hallintovaliokunta toteaa, että ehdotetusta pykälästä puuttuu vaatimus pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyn etsinnän oletettua tuloksellisuutta koskevan edellytyksen täyttymisestä. Hallintovaliokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi tätä koskevan säännöksen *uudeksi 3 momentiksi*. Sen mukaan henkilöntarkastuksen edellytyksistä on voimassa, mitä pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään.

Momentin lisäämisen seurauksena hallituksen esitykseen sisältyvästä pykälän 3 momentista tulee *4 momentti*.

Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan lakiehdotuksessa tarkoituksena on ollut rajoittaa ruotsalaisen poliisimiehen oikeutta pakkokeinojen käyttöön siitä, mitä suomalaisella poliisimiehellä on. Poliisiyhteistyösopimuksen mukaisten tehtävien ei ole katsottu edellyttävän sellaista perusteellista henkilöön kohdistuvaa etsintää, joka olisi toimitettava sitä varten varatussa erillisessä tilassa. Poliisiyhteistyösopimuksen mukaisissa tilanteissa ensin paikalle tullut Ruotsin poliisimies suorittaisi ensitoimet paikan päällä tilanteen selvittämiseksi. Jatkotoimenpiteet jäisivät Suomen poliisimiehille. Poliisiyhteistyösopimuksen mukaisissa tilanteissa ei myöskään voida taata, että tapahtumapaikalle ensin tulevassa poliisipartiossa on samaa sukupuolta oleva poliisimies kuin tarkastettava henkilö. Siten kaikissa tilanteissa henkilöntarkastuksen suorittaminen ei välttämättä ole mahdollista. Näistä syistä viittaus on hallituksen esityksessä kohdistettu vain pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 1 momenttiin.

Hallintovaliokunta katsoo, että joissain tilanteissa edellä mainitut toimetkin voivat olla välttämättömiä suorittaa jo ruotsalaisen poliisimiehen toimesta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa sääntelyä täsmennettäväksi lisäämällä säännökseen viittaukset myös pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 2 ja 3 momenttiin.

Hallintovaliokunta pitää perusteltuna hallituksen esitykseen sisältyvää ehdotusta siitä, että ruotsalaisella poliisimiehellä ei ole oikeutta toimittaa henkilönkatsastusta.

8 (6) §. Paikanetsintä. Ehdotuksen mukaan ruotsalainen poliisimies saa rikoksen selvittämistä varten suorittaa paikanetsinnän pakkokeinolain 8 luvun 4 §:ssä säädettyjen edellytysten mukaisesti. Paikkaan kohdistuvaan etsintään sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 15 §:ssä säädetään.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että paikkaan kohdistuva etsintä on yläkäsite, jonka alle kuuluvat yleinen ja erityinen kotietsintä sekä paikanetsintä. Jos lakiehdotuksen 6 §:ssä on tarkoitus säätää myös muusta kuin paikanetsinnästä, on pykälän otsikko harhaanjohta-

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

va. Valiokunnalla ei ole huomautettavaa ehdotettavan sääntelyn sisältöön siltä osin kuin tarkoitus on säätää paikanetsinnästä.

Hallintovaliokunta toteaa, että pykälässä ei ole tarkoitus säätää muusta kuin paikanetsinnästä. Valiokunta ehdottaa selkeyden vuoksi, että pykälän toisen virkkeen alku täsmennetään kuulumaan "*Paikanetsintään sovelletaan,...*".

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Hallintovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä HE 92/2023 vp tarkoitetun sopimuksen.

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 92/2023 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 92/2023 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdystä sopimuksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattaminen

Torniossa 19 päivänä lokakuuta 2021 Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

2 §

Työtapaturma

Suomalaiselle poliisimiehelle Ruotsin alueella sattuneen työtapaturman korvaamiseen sovelletaan, mitä työtapaturma- ja ammattitautilaissa (459/2015) säädetään.

3 §

Toimivaltuudet

Ruotsalaisen poliisimiehen toimivaltuuksiin rikoksen ennalta estämistä ja paljastamista varten sovelletaan, mitä poliisilain (872/2011) 2 luvun 1–3, 6 ja 6 a, 7–11, 12, 13–15 sekä 20 §:ssä säädetään.

4 § (Uusi)

Voimakeinojen käyttö

Sopimuksen 6 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua ruotsalaisen poliisimiehen oikeudesta voimankäyttöön Suomessa on voimassa, mitä poliisilain 2 luvun 17 §:ssä säädetään. Ruotsalaisella poliisimiehellä ei kuitenkaan ole oikeutta käyttää voimakeinoja miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun puuttumiseksi.

5 § (Uusi)

Ampuma-aseen käyttö

Sopimuksen 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua ruotsalaisen poliisimiehen oikeudesta käyttää aseita, ammuksia ja muita varusteita Suomessa on voimassa, mitä poliisilain 2 luvun 19 §:ssä säädetään.

6 (4) §

Kiinniotto-oikeus

Ruotsalainen poliisimies saa rikoksen selvittämistä varten ottaa kiinni verekseltä tai pakenevasta tavatun rikoksesta epäillyn.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun tilanteeseen sovelletaan myös, mitä pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 4 §:ssä säädetään kiinniottamisesta ilmoittamisesta.

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

7 (5) §

Henkilöntarkastuksen suorittaminen

Ruotsalainen poliisimies saa rikoksen selvittämistä varten suorittaa henkilöntarkastuksen sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa.

Henkilöntarkastus saadaan tehdä sille, jota on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

Henkilöntarkastuksen edellytyksistä on voimassa, mitä pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään. (Uusi 3 mom.)

Henkilöntarkastuksen toimittamiseen sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 1—3 momentissa säädetään. Ruotsalaisella poliisimiehellä ei kuitenkaan ole oikeutta toimittaa henkilönlkatsastusta. (4 mom. HE:n 3 mom.)

8 (6) §

Paikanetsintä

Ruotsalainen poliisimies saa rikoksen selvittämistä varten suorittaa paikanetsinnän pakkokeinolain 8 luvun 4 §:ssä säädettyjen edellytysten mukaisesti. Paikanetsintään sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 15 §:ssä säädetään.

9 (7) §

Tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen

Ruotsalainen poliisimies saa rikoksen selvittämisen turvaamiseksi eristää tutkimuspaikan tai -kohteen noudattaen, mitä pakkokeinolain 9 luvun 1 §:ssä säädetään.

10 (8) §

Haltuunotto-oikeus takavarikoimista ja asiakirjan jäljentämistä varten

Ruotsalaisen poliisimiehen haltuunotto-oikeuteen esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimista tai jäljentämistä varten sovelletaan, mitä pakkokeinolain 7 luvun 8 §:ssä säädetään.

11 (9) §

Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus

Ruotsalaisen poliisimiehen vaitiolovelvollisuuteen ja vaitiolo-oikeuteen sovelletaan, mitä poliisilain 7 luvussa säädetään.

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

12 (10) §

Sopimuksen muiden kuin lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattaminen

Sopimuksen muiden kuin lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

13 (11) §

Muut tarkemmat määräykset

Poliisihallitus antaa tarkemmat määräykset sen varmistamiseksi, että poliisilla on sen henkilöstölle annetun koulutuksen ja varustuksen sekä työnjohdollisten järjestelyjen johdosta sopimuksessa edellytetty valmius suorittaa työturvallisuudesta annettujen säännösten mukaisesti sopimukseen alaan kuuluvat poliisin tehtävät.

14 (12) §

Voimaantulo

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2.

Laki

ampuma-asetlain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:

muutetaan ampuma-asetlain (1/1998) 17 §:n 2 momentin 6 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1309/2022, ja

lisätään 17 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 1209/2011, 423/2017 ja 1309/2022, uusi 7 kohta seuraavasti:

Valiokunnan mietintö HaVM 6/2024 vp

17 §

Soveltamisalaa koskevat poikkeukset

Tämä laki ei myöskään koske:

6) poliisilain (872/2011) 9 luvun 9 b §:n nojalla käynnistetyn kansainvälisen yhteistyön johdosta Suomen alueella toimiville vieraiden valtioiden virkamiehille taikka Euroopan unionin tai kansainvälisen järjestön palveluksessa oleville kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta eikä niiden hallussapitoa;

7) Suomen tasavallan hallituksen ja Ruotsin kuningaskunnan hallituksen välillä raja-alueen poliisiyhteistyöstä tehdyn sopimuksen (SopS /) 3 ja 4 artiklan nojalla Suomen alueella toimiville ruotsalaisille poliisimiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta eikä niiden hallussapitoa.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Helsingissä 10.4.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Laura Meriluoto vas
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Paula Werning sd
jäsen Ben Zyskowicz kok
varajäsen Timo Mehtälä kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne